

Önsöz

Bu kitapta anlatılan maceraların çoğu gerçekten yaşandı; bir ya da ikisi kendi deneyimlerimdi, geri kalanıysa okuldan arkadaşım olan oğlanların deneyimleriydi. Huck Finn yaşamdan alıntıdır; Tom Sawyer da öyle ama bir tek kişiden değil: Eskiden tanıdığım üç oğlana ait özelliklerin bir bileşimidir, dolayısıyla da mimarideki karma stildeki yapılar misali karma bir kişiliktir.

Değınilen batıl inançların tümü, bu hikâyenin geçtiğı dönemde, yani bundan otuz ya da kırk yıl önce, Batı'da çocuklar ve köleler arasında yaygındı.

Kitabımın esas amacı kız ve oğlan çocuklarını eğlendirmek olsa da kadınlar ve erkekler sırf bu yüzden ondan uzak durmaz umarım; çünkü niyetim biraz da yetişkinlere, onların da eskiden ne olduklarını, nasıl hissettiklerini, nasıl düşündüklerini, nasıl konuştuklarını ve zaman zaman ne gibi tuhaf işlere giriştiklerini hoşça hatırlatmaktır.

YAZAR
Hartford, 1876

1

“TOM!”

Cevap yok.

“Tom!”

Cevap yok.

“Ne oldu bu çocuğa? Sana diyorum TOM!”

Yaşlı hanım indirdiği gözlüklerinin üzerinden odaya baktı, ardından gözlüklerini geri itip bu sefer de altlarından baktı. Bir çocuk kadar ufak bir şey için gözlük camlarının *ardından* nadiren bakardı, ne de olsa bu onun şık gözlüğü, gurur kaynağıydı ve işe yaramak için değil, “şıklık” için yapılmıştı, yoksa bir çift soba kapağının ardından da baksa bu kadarını görürdü. Bir anlığına şaşırmış göründü ve öfkeyle olmasa da mobilyaların da duyacağı kadar yüksek bir sesle, “Seni bir elime geçirirsem...” dedi.

Lafının sonunu getirmedi çünkü bu sırada eğilmiş, süpürgeyle yatağın altına vurmaktaydı ve darbeleri indirebilmek için soluklanmaya gereksinimi vardı. Yatağın altından kediden başka bir şey çıkmadı.

“Bu çocuk gibisini gördüysem ne olayım!”

Açık kapıya doğru gitti, kapıda durup bahçeyi oluşturan domates bağlarının ve tatula otlarının arasına baktı. Tom yoktu. O da sesini uzun mesafeleri katedecek şekilde yükselterek bağırırdı:

“*Tooom* dedim!”

Arkasından hafif bir ses duyulunca, tam vaktinde dönerek ufak tefek bir oğlanı bol ceketinin ucundan yakaladı ve kaçmasına engel oldu. “Hah! O dolaba bakmayı akıl etmeliydim. Ne yapıyordun orada?”

“Hiç.”

“Hiçmiş! Şu ellerine, şu ağzına bir bak! O izler de ne öyle?”

“Bilmiyorum teyze.”

“Ben biliyorum ama. Reçel, ne olacak. Kırk kere söyledim, o reçele elini uzatırsan derini yüzerim dedim. Ver şu değneği bana.”

Değnek havaya kalktı, durum çok vahimdi.

“Aman! Arkana bak teyze!”

Yaşlı hanım çabucak arkasına döndü ve olası tehlikeye karşı eteklerini topladı; oğlan ânında elinden kurtularak yüksek çitleri tırmandı ve çitlerin ardında kayboldu. Polly Teyzesi bir anlığına şaşkın şaşkın baktı, derken hafif bir kahkaha koyverdi.

“Kahretsin, dersimi hiç mi almayacağım ben? Çevirdiği bunca numaradan sonra neden hâlâ kanıyorum? Ama kurt kocayınca kuzunun maskarası olurmuş. Hem kocayan ite yeni numara öğretemezsin demişler. İyi de bir gün yaptığını bir daha yapmıyor ki, bu sefer ne numara çevireceğini ben nereden bileyim? Tepemin tasını attırmadan bana ne kadar eziyet edebileceğini, birazcık oyalamayı ya da güldürmeyi becerebilirse yumuşayıverip ona bir fiske bile vuramayacağımı ne de güzel öğrenmiş. Tanrı bilir, bu çocuk için gerekeni yapmıyorum, doğruya doğru. Ama kitap ne der? Çocuğunu dövmeyen dizini döver. İkimizin de hanesine günah yazıyorum, bedelini ise kendi başıma ödüyorum, bilmez miyim ben? Şeytanlık var bu çocukta, ama rahmetli kız kardeşimin

oğlu garibim, nedense içimden pataklamak gelmiyor, Tanrı beni affetsin. Ne zaman işlediği kabahati bağışlasam vicdanım sızlıyor, ne zaman vursam ihtiyar kalbim kırılıyor. Kutsal Kitap der ki, insan evladının ömrü kısa, çilesi bol olur; doğru der bence. Bu öğleden sonra okulu asacak, ben de mecburen yarın ceza olarak iş yaptıracağım ona. Cumartesi günleri diğer oğlanların hepsi tatil yaparken ona iş yaptırmak pek zor, zaten çalışmaktan nefret ettiği kadar hiçbir şeyden nefret etmez, ama benim de vazifemi yerine getirmem şart, yoksa mahvedeceğim çocuğu.”

Tom okulu gerçekten de astı ve çok da güzel zaman geçirdi. Ertesi gün için odun kesip çıra hazırlayacak olan küçük siyah oğlan Jim’e yardım etmek üzere akşam yemeğinden önce eve zar zor yetişti – en azından Jim işin dörtte üçünü yaparken Tom da ona maceralarını anlatabildi. Tom’un kardeşi (daha doğrusu üvey kardeşi) Sid kendine düşen işleri (yongaları toplamak) yapmıştı bile, ne de olsa o uslu bir çocuktuk ve maceralara atılmak ya da başını belaya sokmak gibi bir huyuyoktu.

Tom akşam yemeğini yer, fırsat buldukça da şeker çalarken, Polly Teyze ona kurnaz ve derin sorular soruyordu – niyeti onu tuzağa düşürüp kendini ele vermesini sağlamaktı. Kalbi temiz çoğu insandan farksız olarak onun da kendisine karanlık ve esrarengiz bir diploması yeteneği bahşedildiğine inanmak gibi bir kibri vardı ve amacı aslında gayet aşikâr olan metotlarını ustaca hileler olarak görmeye bayılırdı. Dedi ki: “Tom, okul sıcak sayılırdı, değil mi?”

“Evet efendim.”

“Çok sıcaktı, değil mi?”

“Evet efendim.”

“Yüzmeye gitmek istemedin mi Tom?”

Tom'un içinden bir ürperti geçti – onu rahatsız eden bir şüphe dalgası. Polly Teyze'nin yüzünü inceledi ama hiçbir şey anlamadı. "Hayır efendim – yani, pek istemedim" dedi.

Yaşlı kadın elini uzatıp Tom'un gömleğini yoklayarak, "Ama pek terlememişsin" dedi.

Maksadını kimseye belli etmeden çocuğun gömleğinin kuru olduğunu keşfetmek Polly Teyze'nin gururunu okşamıştı. Fakat kadının tüm çabasına rağmen Tom neler döndüğünü sezmişti. Böylece bir sonraki olası hamleyi önlemeye çalıştı:

"Bazılarımız başımızı tulumbanın altına soktuk, benimki hâlâ ıslak. Bak!"

Bu ikinci dereceden kanıtı gözden kaçırdığını ve böylece bir fırsatı yitirdiğini görmek Polly Teyze'nin canını sıktı. Derken aklına yeni bir şey geldi:

"Tom, kafanı tulumbanın altına sokacaksın diye gömlek yakanı dikiğim yerden sökmek zorunda kalmadın değil mi? Ceketinin düğmelerini çöz bakayım!"

Tom'un suratındaki endişe yok oldu. Ceketinin önünü açtı. Yakasının dikişleri yerinde duruyordu.

"Şu işe bak! Neyse, hadi kaybol. Okulu asıp yüzmeye gittiğinden emindim oysa. Göründüğün kadar kötü değilsin demek, seni başlıyorum Tom – ama *bu seferlik*."

Sezgileri boşa çıktığı için biraz üzülmüştü ama Tom bir kere olsun söz dinlediği için biraz sevinmişti de.

Ama Sidney, "İyi de ben yakayı beyaz iplikle diktin sanıyordum, buysa siyah" diye lafa girdi.

"Sahiden beyazla dikmiştim ya ben! Tom!"

Ama Tom devamını duymak için beklemedi. Kapıdan çıkarken, "Siddy, göstereceğim sana!" dedi.

Tom güvenli bir yerde ceketinin yakalarına sokulmuş, ucuna iplik geçirilmiş iki büyük iğneyi inceledi – bir iğnede beyaz, diğesinde siyah iplik vardı.

“Sid olmasa hayatta anlayamazdı” dedi. “Bazen beyazla, bazen de siyahla diyor, karıştırmışım işte. Tanrı aşkına, birinde karar kılsa olmaz mı yani – aklımda tutamıyorum ki. Şu Sid’i pataklamazsam ne olayım. Ona dersini vereceğim.”

Köyün örnek çocuğu değildi. Ama örnek çocuğu çok iyi tanıyordu ve onu hiç sevmiyordu.

Daha iki dakika bile geçmeden tüm dertlerini unutmuştu. Dertleri bir yetişkininkinden daha hafif ya da daha az acı verici olduğundan değil, kuvvetle ilgisini çeken yeni bir şey bu dertlerin önüne geçip onları bir süreliğine de olsa aklımdan uzaklaştırdığı için – yetişkin bir adamın yeni girişimlerin heyecanıyla dertlerini unutması gibi. Bu yeni ilgi alanı, kısa süre önce bir zenciden¹ öğrendiği farklı bir ısıklık çalma yöntemi idi ve bunu rahat rahat denemek için yanıp tutuşuyordu. Ezgi esnasında dili kısa aralıklarla üst damağa değdirmekten oluşan bu yeni yöntem, kuşlarınkine benzer berrak bir şakıma sesi çıkarmaya yarıyordu. Okur bir zamanlar bir oğlan çocuğu olmuşsa hatırlayacaktır bu ısıklık. Gayreti ve dikkati, kısa sürede işin ustası olmasını sağladı ve dilinde ezgiler, ruhunda minnetle sokakta yürümeye koyuldu. Yeni bir gezegen keşfeden bir gökbilimci nasıl hissederse o da öyle hissediyordu. Tabii mesele alınan hazzın kuvveti, derinliği ve saflığıysa, oğlanınki gökbilimcininkinden çok daha üstündü.

Yaz akşamları uzun sürerdi. Hava henüz kararmamıştı. Tom birdenbire ısıklık kesti. Karşısında bir yabancı vardı – ondan birazcık daha iri bir oğlan. St. Petersburg adındaki bu yoksul ve küçük köye yeni gelen biri, yaşı ya da cinsiyeti ne

1 Özgün metinde kullanılan “negro” sözcüğünün karşılığı olarak seçilmiştir. (ç. n.)

olursa olsun, büyük bir merak konusu olurdu. Bu oğlan iyi giyimliydi üstelik, hem de hafta içi olduğu halde. Hayret bir şeydi doğrusu. Şapkası pek zarifti, sık düğmeli mavi ceketini yepyeni ve çok şıktı, pantolonu da öyle. Ayağında ayakkabı vardı, halbuki günlerden cumaydı daha. Parlak kurdeleden bir kravat bile takmıştı. Çocuğun bu şehirli halleri Tom'a fena dokunmuştu. Tom bu şaşaalı tuhafliğe baktıkça şıklığını daha da hor görmeye ama için için kendi kılığını da daha pasaklı bulmaya başlıyordu. Oğlanların ikisi de konuşmadı. Biri kıpırdayınca diğeri de kıpırdıyordu ama sadece yana doğru, bir çember çizer gibi hareket ediyorlardı. Hep yüz yüze kalıyorlar, gözlerini birbirlerinden ayırmıyorlardı. Tom nihayet, "Seni öyle bir döverim ki!" dedi.

"Hele bir dene."

"Yaparım bak."

"Hiç de bile, yapamazsın."

"Evet, yaparım."

"Hayır, yapamazsın."

"Evet, yaparım."

"Hayır, yapamazsın."

"Yaparım!"

"Yapamazsın!"

Huzursuz bir duraksama oldu. Derken Tom, "Adın ne?" dedi.

"Ne yapacaktıydın adımlı?"

"N'apacağımı bilirim ben."

"Yap da görelim."

"Hele bir şey de, yapmazsam ne olayım."

"Bir şey – bir şey – bir şey! Al işte."

"Haa, sen kendini akıllı mı sanıyorsun? İstesem bir elim arkamda bağılyken bile döverim seni."

“Eee, niye yapmıyorsun madem? Lafa gelince yaparsın da.”

“Eh, benimle uğraşırsan yaparım.”

“Hah, işte – senin gibilerini çok gördük.”

“Bilmiş! Kendini bir şey sanıyorsun, öyle mi? Peh, şu şapkaya da bakın!”

“Beğenmiyorsan dokun da görelim. Cesaretin varsa düşür kafamdan bakalım, yapmayan çürük yumurtadır ama.”

“Yalancı!”

“Sensin yalancı.”

“Hem yalancısın hem de korkak.”

“Of, kaybolsana sen!”

“Bana bak, sululuk etmeyi sürdürürsen taşı kaptığım gibi kafana savururum.”

“Tabii tabii, yaparsın.”

“Yaparım.”

“Niye yapmıyorsun öyleyse? Ne diye yaparım deyip duruyorsun? Neden yapmıyorsun? Korkağın tekisin de ondan.”

“Korkak değilim.”

“Korkaksın.”

“Değilim.”

“Öylesin.”

Bir duraksama daha oldu, bakışmaya ve çember çizmeye devam ettiler. Derken birdenbire omuz omuza geldiler. Tom, “Çek git buradan!” dedi.

“Asıl sen çek git!”

“Gitmem.”

“Ben hiç gitmem.”

Böylece ikisi de güç almak için bacaklarını açıp birbirlerine nefretle bakarak olanca kuvvetleriyle itiştiler. Ama ikisi de diğerine üstün gelemedi. Terleyip kıpkırmızı kesilene dek

uğraştıktan sonra, temkini elden bırakmadan birbirlerini koyverdiler. Tom, “Ödleğin tekisin, hem de züppesin. Seni ağabeyime söyleyeceğim, o seni serçeparmağıyla bile döver, dövmezse ne olayım” dedi.

“Ağabeyin de kimmiş! Benim ağabeyim ondan büyük bir kere, hem de seninkini şu çitin üstünden atar istese, ya.” (İki ağabey de hayalîydi.)

“Yalan söylüyorsun.”

“Sen öyle san.”

Tom ayak başparmağıyla toprağa bir çizgi çekti ve “Hele bu çizgiyi geçmeye kalk, seni öyle bir döverim ki yerden kalkamazsın. Ödleklik eden gününü görür ama” dedi.

Yeni çocuk çizgiyi hemencecik aşiverdi ve “Döverim demiştin, hadi döv de görelim” dedi.

“Üstüme gelme, pişman olursun bak.”

“İyi de döverim dedin, neden dövmüyorsun?”

“İki sent verseler döverim yeminle.”

Yeni çocuk cebinden iki genişçe bakır para çıkarıp küçümseyen bir tavırla Tom’a uzattı. Tom eline vurup paraları yere düşürdü. Oğlanlar bir anda kediler gibi tortop olarak toprağın içinde yuvarlanıp tepinmeye başladılar; bir dakika boyunca birbirlerinin saçlarını ve giysilerini çekiştirdiler, burunlarını yumruklayıp tırmaladılar ve hem toz toprağa hem de şan ve şöhrete bulandılar. Bu kargaşa çok geçmeden bir şekle büründü ve kavganın sisleri arasından, yeni oğlanın üstüne binmiş, onu yumruklayan Tom görüldü.

“Yeter de!” dedi Tom.

Oğlan kurtulmak için çabalamakla yetindi. Ağlıyordu ama öfkesinden.

“Yeter de!” Yumruklama devam etti.

Yabancı nihayet ağzını açıp, “Yeter!” diye bağırdı ve

Tom ayağa kalkmasına izin vererek, “Dersini almışsındır. Bir dahaki sefere kiminle uğraştığına dikkat et” dedi.

Yeni oğlan bir yandan giysilerindeki tozları silkeleyerek, diğer yandan ağlayıp burnunu çekerek, ara ara da arkasına bakıp kafasını iki yana sallayarak ve “onu bir yakalarsa” Tom’a neler yapacağına dair tehditler savurarak uzaklaştı. Tom bu tehditlere onunla alay ederek karşılık verdi ve neşeyle yola koyuldu; o arkasını döner dönmez yeni çocuk bir taş kapıp ona doğru savurdu ve Tom’u sırtının ortasından vurdu, sonra da arkasını dönüp toz oldu. Tom bu haini evine kadar kovaladı ve böylece nerede yaşadığını da öğrenmiş oldu. Ardından dışarı çıkması için düşmanına meydan okurcasına bir süreliğine bahçe kapısında nöbet tuttu ama düşman pencereden ona nanik yapmakla yetindi ve dışarı çıkmayı reddetti. Sonunda ortaya düşmanın annesi çıktı ve Tom’a kötü, pis ve terbiyesiz bir çocuk olduğunu söyleyerek oradan gitmesini buyurdu. Tom oradan uzaklaştı ama gitmeden önce o çocuğa “cezasını vermeye yemin etmekten” de geri durmadı.

O gece eve oldukça geç döndü ve büyük bir dikkatle pencereye tırmanıp içeriye girdiğinde, teyzesinin pusuya yatmış onu beklediğini gördü; kadın giysilerinin halini görünce, Tom’u cumartesi tatilinde ağır işler yaptırmak üzere esir tutmak konusundaki kararı iyice kesinleşti.

2

Cumartesi sabahı, yaz mevsiminin tüm tazeliği ve parlaklığıyla gelip çatmıştı, her şey canlılıkla dolup taşıyordu. Her yürekte bir şarkı çalınıyordu, bir de genç bir yürekse bu, şarkı dudaklardan da dökülüyordu. Her çehrede neşe, her adımda hayat vardı. Akasyalar çiçeklenmiş, çiçeklerin ıtını her yanı kaplamıştı.

Köyün arkasına doğru yükselen Cardiff Tepesi yemyeşil bir bitki örtüsüyle sarmalanmıştı; tam da hayalî, sakin ve davetkâr bir Düşler Diyarı gibi görünmesine yetecek kadar uzaktaydı.

Tom elinde bir kova beyaz boya ve uzun saplı bir fırçayla kaldırımında göründü. Çitleri şöyle bir inceleyince tüm neşesi kayboldu ve derin bir hüznün gelip yerleşti içine. Neredeyse üç metre yüksekliğinde ve otuz metre uzunluğunda bir çit! Hayat bomboş, yaşamaksa bir yükmüş gibi geldi ona. Bir iç çekişle fırçasını boyaya daldırıp en üstteki tahtaya sürdü, işlemi tekrarladı, yine tekrarladı, badanalanmış minicik şeridi koskoca bir kıtaya yayılmışçasına uzanan badanalanmamış çitle kıyasladı ve hevesi kırılmış halde ahşap bir kasanın üzerine oturdu. Jim, elinde teneke bir kovayla, “Buffalo Kızları”nı söyleyerek hoplara zıplaya bahçe kapısından içeri girdi. Kasabanın tulumbasından su taşımak Tom’a hep berbat bir iş gibi gelirdi ama şimdi hiç de öyle görünmüyordu. Tulumbanın başında daima arkadaşlık edebileceği birilerinin oldu-

ğunu hatırladı. Beyaz, melez ve zenci kızlarla oğlanlar orada sırada bekler, dinlenir, oyuncak takas eder, tartışır, dövüşür, oyunlar oynardı. Tulumbanın yalnızca yüz elli metre ötede olduğunu, oysa su almaya giden Jim'in oradan hiçbir zaman bir saat geçmeden dönmediğini, hatta çoğu zaman birinin gidip onu çağırması gerektiğini de hatırladı. "Baksana Jim, sen biraz badana yap, suyu da ben getireyim" dedi.

Jim başını iki yana sallayarak, "Yapamam Tom Efendi" dedi. "Hanımım suyu benim getirmem gerektiğini, yolda durup kimseyle oyalanmamamı söyledi. Tom Efendi'nin badana işini yapmamı isteyeceğini de tahmin etti ama sen kendi işine bak dedi – *bizzat* gelip badana işine de bir bakacakmış, öyle dedi."

"Aman, sen ona bakma Jim. O hep öyle konuşur durur. Ver şu kovayı bana, hemencecik gider gelirim. *Ruhu bile duymaz.*"

"Yoo, yapamam Tom Efendi. Hanımım kafamı kesiverir yoksa. Yapar mı yapar."

"O mu? O kimsenin kılına dokunmaz, yüksüğüyle başına vurur ancak, ondan kime bir şey olmuş ki? Konuşur durur ama laftan kime zarar gelmiş, ağlamadığı sürece bir şeycik olmaz. Jim, bilye veririm sana bak. Hem de beyaz bir tane!"

Jim duraksadı.

"Beyaz bilye diyorum Jim! Hem de en âlâsından."

"Tanrım! Müthiş bir şeymiş ya bu! Ama hanımımından çok korkuyorum be Tom Efendi."

"Hem he dersen yaralı ayak parmağımı da gösteririm."

Jim de yalnızca bir insandı sonuçta – vaat edilenler onu cezbetmeye yetti de arttı. Kovasını bıraktı, beyaz bilyeyi aldı ve bandaj çözülürken büyük bir ilgiyle ayak parmağının üzerine eğildi. Ama bir dakika geçmemişti ki, Jim sızlayan kıcı

ve kovasıyla sokak boyunca uçar gibi koşmaya, Tom'sa tüm gücüyle badana yapmaya koyulmuştu bile. Polly Teyze'ye elinde terliği, gözlerinde de bir zafer pırıltısıyla savaş alanından çekildi.

Ama Tom'un bu hali fazla sürmedi. Bugün için tasarlamış olduğu eğlenceleri düşünmeye başladı ve kederi çoğaldıkça çoğaldı. Türlü türlü enfes keşif yapmak üzere olan özgür çocuklar birazdan güle oynaya gelecek, çalışmak zorunda olduğu için onunla ne biçim de alay edeceklerdi – bu düşünce bile içinin cayır cayır yanmasına yetti. Bu dünyada sahip olduğu her şeyi çıkarıp inceledi – oyuncak parçaları, bilyeler ve ıvır zıvır, işini başkasına yaptırmaya yetecek kadar vardı belki ama safi özgürlüğün yarım saatini bile satın almaya yetmezdi. Böylece kıt mal varlığını cebine geri koydu ve diğer çocukları satın alma fikrinden vazgeçti. Bu karanlık ve umutsuz anda aklına bir fikir geldi! Hem de müthiş, dâhiyane bir fikir.

Fırçasını aldı ve sakın sakın işe koyuldu. Çok geçmeden ufukta Ben Rogers göründü. Özellikle de bu çocuğun alaylarından ödü kopardı Tom'un. Ben hoplaya zıplaya yürüyordu, bu da keyfinin yerinde olduğunu ve beklentilerinin yüksek olduğunu gösteriyordu. Bir yandan elma yiyor, bir yandan da belirli aralıklarla uzun ve ahenkli bir vuup sesi çıkarıyor, arkasından da tok bir sesle ding-dong-dong, ding-dong-dong diyordu; anlayacağınız, güya buharlı bir gemiydi kendisi. Tom'a yaklaştıkça yavaşladı, sokağın ortasından yürümeye başladı, sancak tarafına doğru iyice eğildi ve çok zahmetli bir iş yapıyormuş gibi ağır bir edayla dönmeye başladı; ne de olsa *Büyük Missouri* adlı gemiyi canlandırmaktaydı ve tam üç metre su çektiğini hayal ediyordu. Kendisi hem gemi, hem kaptan, hem de gemi düdüğüydü; bu nedenle de bir yandan